

BÜNTETÉSKISZABÁS AZ ALKU TÁRGYA? – KIHÍVÁSOK ÉS VÁLASZOK A BÜNTETÉSKISZABÁS FEJLŐDÉSTÖRTÉNETÉBEN *

Pápai-Tarr Ágnes¹

Egy büntetőjogi szankció kiszabása soha nem lehet automatizmus, még akkor sem, ha külső kényszerítő körülmény, mint például a büntetőügy gyors lezárásának követelménye ezt az attitűdöt egyébként támogatja. Ugyanakkor a büntetőeljárás gyorsítása érdekében létrejött jogintézmények már hosszú múltra tekintenek vissza a magyar büntetőjog történetében is. Kérdés az, hogy mindez meddig mehet el? A digitalizáció és a mesterséges intelligencia korában vajon kiváltható-e a büntetés kiszabása egy algoritmussal? E kérdésekből kiindulva jelen tanulmány a büntetéskiszabás fejlődési tendenciáját vizsgálja.

Bevezető gondolatok

Képzeljünk csak el egy bírósági épületet, vagy annak csupán egyetlen szobáját, melyben egymás mellett hosszú sorokban számítógépek vannak elhelyezve, és robotok táplálják be a büntetőügyek legfontosabb adatait, rögzítik a vádlottal szemben felhozható súlyosító, és enyhítő körülményeket, és amint azok rögzítésre kerültek, a gép már ki is szabta vádlottunk büntetését. Kétségtelenül gyors és költségkímélő a módszer. De vajon hatékony-e? S vajon tényleg utópisztikus elképzelésnek tűnik-e egy ilyen drasztikus mértékű átalakulás a büntetéskiszabásban? Mennyiben és milyen módon szolgálhatnak közösségi érdekeket az ilyenfajta „szerepcserék”? Milyen kihatással lehetnek például az alapvető eljárási garanciákra?

A 21. században a változások korát éljük. A körülöttünk lévő világ folyamatosan változik, átalakul, s előre nem látott, vagy éppen megjósolt, de korábban elképzelhetetlennek tűnő élethelyzeteket produkál. Vannak olyanok, akik szkeptikusan, sőt aggódva szemlélik ezeket a változásokat, és vannak olyanok is, akik üdvözlik, sőt sürgetik őket. Az emberi feladatokat részben vagy egészben megkönnyíti, vagy akár teljesen át is veszi a modern technika, s új perspektívák felé kacsingat a robotika.

A büntetéskiszabás is manapság a változások korát éli, jöllehet a fent említett mértékű drasztikus átalakulásról egyelőre beszámolni nem tudunk. Ennek megfelelően cikkem sem lesz túlzottan futurisztikus, mint azt az olvasó esetleg a bevezető után várná. Sőt. A magam részéről szeretném hinni, és merem remélni, hogy nem jutunk el addig a pontig, hogy gépek ítélkezzenek emberek felett. Az azonban kétségtelen, hogy a tradicionális értelemben vett

* DOI 10.21867/KJK/2019.4.1.

¹Dr. Pápai-Tarr Ágnes, egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

büntetés kiszabás egy hosszabb történeti fejlődésnek köszönhetően, már az utóbbi néhány évtizedben is nagyon sokat változott. Ezúttal ezekről a változásokról szeretnék röviden beszámolni.

1. A tradicionális büntetés kiszabás

A büntető anyagi jog rendkívül logikusan felépített, dogmatikailag zárt rendszer. A hatályos Büntető törvénykönyvünk² kodifikációja kapcsán jegyzi meg Tóth Mihály, hogy a jelenlegi Btk. a „mértéktartó jogalkotás” végterméke, de egyébként is óvakodnunk kell attól, aki a büntetőjog területén ma teljesen újat akar kitalálni.³ A 19. században, valamint a 20. század elején munkálkodó büntetőjogászok feladata, elsősorban a büntetőjogi felelősség minden aprólékos részletét kidolgozó, szilárd dogmatikai rendszer kimunkálása volt. S minden elfogultság nélkül mondhatjuk, hogy nagy elődeink a kitűzött feladatukat többé-kevésbé, de sikerre is vitték. A büntetőjogi felelősség kérdésköre – bár természetesen ezen a területen is mindig akadnak vargabetűk – mára mondhatni, hogy szilárd alapokon nyugszik. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a büntetőjogot teljes egészében elkerülné a fejlődés, a változás. Hiszen az új évszázad(ok) új feladatokat ad(nak) a büntetőjogászok számára is, mégpedig a hatékony büntető szankciórendszer kidolgozásának a fáradságos munkáját. Kijelenthetjük, hogy a büntetőjogban különösen a 20. század második fele, és a 21. század, a szankciók évszázadai.

A büntetőjogi szankció célja a társadalom védelme érdekében annak a megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.⁴ A büntetőjogi szankció akkor tekinthető hatékornak, ha alkalmas a büntetési célok teljesítésére, vagyis a társadalom védelmére, és a generális és speciális prevencióra. A büntetőjogi szankció kiszabása tradicionálisan a bíró feladata. A bíró ítélezik, ő állapítja meg a büntetőjogi felelősséget és szabja ki az ügy egyedi körülményeinek az ismeretében, az elkövető személyiségéhez is igazított büntetőjogi szankciót. A büntetés kiszabási folyamat a büntetőeljárás tárgyalási szakaszához kapcsolódik, mintegy annak csúcspontjaként kerül rá sor. A tárgyaláson a bíróságnak először egy a múltban megtörtént eseményt kell bizonyítania és meg kell állapítania, hogy az melyik törvényi tényállás szerinti bűncselekményt meríti ki. Ezt követően kell eldöntenie, hogy a cselekményt a vádlott követte-e el, és milyen elkövetői minőségben. Amennyiben a bizonyítási eljárás során ezekre a néha egyáltalán nem könnyű kérdésekre sikerül választ találni, akkor következik a büntetés kiszabás meglehetősen komplex folyamata. A helyes büntetés kiszabás kulcsfontosságú kérdése a büntetőjognak, legalább olyan fontos kérdés, mint a bűncselekmény helyes minősítése. A büntetés

² 2012. évi C. törvény, hatályba lépett 2013. július 1-jén (Btk.).

³ Tóth Mihály (2013): Vélemények és várakozások. In: *Új Büntető Törvénykönyv, Hagyomány és megújulás a büntetőjogban*. Budapest: ELTE Bibó István Szakkollégium, 42.

⁴ Btk. 79. §.

kiszabásakor kel életre az anyagi jogi diszpozíció mellett a szankció is, a büntetés kiszabásában csúcsosodik ki a büntetőeljárás, és ekkortól kapcsolódik be a folyamatba a büntetés-végrehajtás is. Ebben a pontban összpontosul tehát a tágabb értelemben vett büntetőjog. A büntetés nemének és mértékének helyes megválasztása teljesítheti be a büntetési célokat, és adhat értelmet ennek a tágabb értelemben vett büntetőjognak.

A helyes minősítés után a bírónak számba kell venni, hogy az adott bűncselekményre milyen büntetési nemek alkalmazását teszi lehetővé a törvény, és az eset összes körülményére tekintettel, mely büntetési nem alkalmazása indokolt és célszerű. A bírónak mérlegelni kell azt is, hogy feltétlenül szükséges-e a büntetési célok eléréséhez a végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása, vagy esetleg szóba jöhet-e a feltételes elítélés valamelyik alakzata, esetleg kiszabható-e valamelyik szabadságvesztést helyettesítő alternatív büntetés. Az utóbbi időben a szabadságvesztés büntetésbe vetett megrendíthetetlen hit is megdőlni látszik, és egyre nagyobb erőfeszítéseket tesznek az államok, a szabadságelvonással nem járó szankciók népszerűsítése érdekében. A bírónak gondosan mérlegelnie kell továbbá, hogy a célszerűnek vélt büntetési nem milyen tartamban kerüljön kiszabásra, és szabadságvesztés esetén azt milyen fokozatban hajtsák végre. Végül a legújabb büntetőpolitikai célkitűzések nyomán, a bírónak nem árt figyelembe venni a bűncselekmény sértettjének a szempontjait sem, és amennyiben lehetősége van rá, gondoskodnia kell a sértett kárának a megtérüléséről, vagy más módon történő kompenzálásáról is.⁵ Mint látható sokszínű szempontrendszerrel kell a bírónak szem előtt tartani, osztani, szorozni, súlyozni, miközben kiválasztja azt a büntetési nemet és meghatározza a büntetési mértéket, ami a büntetési céloknak leginkább megfelel.

2. Írásban zajló eljárások

Ez a büntetőeljárás tárgyalási szakaszához igazodó, egyéniesített büntetés kiszabás – ahogy azt már több ízben említettem – mára a változások korát éli, és a büntetőügyek jó részében már nem ebben a hagyományos formában kerül sor a büntetés kiszabására. A hagyományos büntetés kiszabás átalakulása, egyértelműen a büntetőeljárás gyorsítása érdekében bevezetett jogintézményeknek köszönhető. A büntetőeljárás gyorsítása már hosszú évtizedek, sőt mondhatni, hogy évszázadok óta foglalkoztatja a jogalkotót, jogalkalmazót és a büntetőjog tudományának művelőit egyaránt.⁶ Ma is aktuális a téma, hiszen a 2018. július 1-jén hatályba lépett új Büntetőeljárás

⁵ Görgényi Ilona (2006): *Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben*. Budapest: HVG ORAC, 39–40.

⁶ Ficsor Gabriella (2015): A készülő új büntetőeljárás kódex margójára. *Büntetőjogi Szemle*. 1–2. sz., 25–27.

törvényünk⁷ indokolása, kiemelt célkitűzésként jelöli meg a büntetőeljárások időszerűségének javítását, melyet elsősorban a külön eljárások (bíróóság elé állítás, egyezségi és büntetővégzéses eljárások) hatékonyabbá tételével kíván megvalósítani.⁸

A büntetőeljárás gyorsítása érdekében létrejött jogintézmények, már hosszú múltra tekintenek vissza a magyar büntetőjog történetében is. A büntetés kiszabás átalakulásának bizonyítása érdekében, érdemes egy rövid kitekintést tenni, az írásban zajló ún. „büntetőparancs” jellegű jogintézményekre is. Ezek az eljárások tipikusan a kisebb súlyú bűncselekményekre jelentenek gyors, adekvát választ. A büntetőeljárás gyorsítása pedig abban áll, hogy az eljárás írásban zajlik, és a bíróság az íróasztal mögül, az ügyirat alapján, tárgyalás tartása nélkül dönti el az ügyet. A hazánkban először büntetőparancs, majd tárgyalás mellőzése néven ismert jogintézmény,⁹ jelenlegi szabályok szerint büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárásként ismert büntető eljárásjogunkban.¹⁰ A jogintézménnyel szemben felhozható legsúlyosabb kifogás éppen abban áll, hogy a garanciák teljes érvényesítését biztosító tárgyalást hagyja ki az eljárásból, amely gyakorlatilag írásbelivé és teljesen közvetetté válik.¹¹ Mivel a legtöbb garanciát nyújtó tárgyalás marad ki az eljárásból, sérül az ehhez szervesen kapcsolódó alapelvek sokasága, mint a közvetlenség, a szóbeliség és kontradiktórius eljárás elvei.

Problémás ugyanakkor a témánk szempontjából most releváns büntetés kiszabás kérdése is. Hiszen a bíró személyesen soha nem találkozik a terhelttel, éppen ezért személyes benyomása a terheltől egyáltalán nem lehet, kérdések feltevésére lehetősége nincs, az elkövető személyi körülményeinek a közvetlen feltárása, ebben a formában kizárt. A bírónak a rendelkezésre álló ügyirat alapján kell megtalálni és kiszabni azt a szankciót, mely az egyéniesítés szempontjainak megfelel, illeszkedik a bűncselekmény tárgyi súlyához, az elkövető társadalomra veszélyességéhez, a bűnösség fokához és az egyéb súlyosító vagy enyhítő körülményekhez.¹² Kérdés azonban, hogy amennyiben az iratok alapján nem áll rendelkezésre a büntetés kiszabáshoz szükséges megfelelő információ, akkor a bíró mi alapján szabja ki a büntetést? Földvári szerint még a tárgyalás néhány órája is kevés ahhoz, hogy az elkövető személyiségét illetően megfelelő információ birtokába jusson a bíró, ezért az elkövető személyiségének a feltárása már a nyomozati szakaszban meg kell, hogy kezdődjön.¹³ Régi és köztudott probléma ugyanakkor, hogy a nyomozó

⁷ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (Új Be.).

⁸ Új Be Általános Indokolás III. A büntetőeljárás reform főbb irányai.

⁹ Pápai-Tarr Ágnes (2012): *A büntetőeljárás gyorsításáról*. Budapest: Gondolat Kiadó, 201–211.

¹⁰ Új Be. C. fejezet. 739–746. §.

¹¹ Erdei Árpád (1990): Kodifikációs megfontolások a büntetőeljárás elvei ürügyén. *Magyar Jog*. 3. sz., 218.

¹² A szankció meghatározásának, ebben az eljárásban is a büntetés kiszabás általános elveinek megfelelően kell történnie. A büntetés kiszabás elveit ld. Btk. 80. §.

¹³ Földvári József (1970): *A büntetés tana*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 325.

szervek elsődleges feladatuknak a tényállás tisztázását tekintik, és gyakran tartózkodnak a tényállás alanyi oldalának, valamint a büntetéskiszabás egyéb körülményeinek a feltárásától.¹⁴ Ezekből a tényekből pedig az a következtetés vonható le, hogy esetleg a bíró az írásbeli eljárások esetén kompromisszumra kész az eljárás gyorsítása érdekében, és megfelelő információ hiányában is büntetést fog kiszabni.

S annak alátámasztására, hogy valóban sok esetben nem a tradicionális tárgyalás keretében kerül sor a büntetés kiszabására, statisztikai adatokat is segítségül hívhatunk. 2014 óta folyamatosan növekszik azoknak a vádlottaknak a száma, akivel szemben az ügyészség büntetővégzés (tárgyalás mellőzése) meghozatalára tett indítványt. A 2018-as év adatai szerint a vádlottak 32,9%-ának az ügye ebben a formában került elintézésre, mely közel az összes vádlott harmadát jelenti.¹⁵ Elmondható tehát hogy, Magyarországon a vádlottak közel harmada egyáltalán nem áll a bíróság elé az általa elkövetett bűncselekmény miatt, nem találkozik a bíróval, s a bíró kizárólag a rendelkezésére álló ügyirat alapján szabja ki a büntetést. Nézzük azonban a dolgok pozitív oldalát, ezekben az esetekben ugyanis még bíró, de legalábbis bírósági titkár szab ki büntetést.

3. Ügyészbíráskodás?¹⁶

Egy lépéssel tovább haladva a büntetőeljárás gyorsításának rögzös útján, a jelentős ügyteher növekedés és a rendelkezésre álló források hiánya, bizony arra késztette a büntető igazságszolgáltatási rendszereket, hogy az eljárás különböző szintjein ún. „szűrőket” működtessenek, amelyek csak az ügyek egy részét engedik tovább, s így tehermentesítik elsősorban a túlterhelt bíróságokat.¹⁷ Az első ilyen szűrő szerepet betöltő igazságszolgáltatási résztvevő, az ügyész. Az ügyésznek biztosított széles diszkrecionális jogkör elsősorban abból indul ki, hogy nem feltétlenül szükséges, sőt, sok esetben egyáltalán nem célszerű, ha egy ügy a bírói szakig eljut.¹⁸ Az utóbbi néhány évtizedben kétségtelenül egy olyan tendencia érvényesül a büntetőeljárásokban, hogy a legalitást főszabályként alkalmazó államok is az igazságszolgáltatásra nehezedő ügytehortól való szabadulás reményében, egyre több az opportunitás jegyében bevezetett jogintézményt alkalmaznak sikeresen. Kertész Imre egyenesen az

¹⁴ Bárd Károly (1987): *A büntető hatalom megosztásának buktatói*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 157.

¹⁵ Büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai 2018. 10–11. http://ugyeszseg.hu/pdf/statisztika/buntetobirosag_ugyeszi_tev_I_2018.pdf (Letöltés dátuma: 2020. június 2.)

¹⁶ A kifejezést Kertész Imre használta először 1992-ben. Kertész Imre (1996): *Ügyészbíráskodás? Magyar Jog*. 1. sz.

¹⁷ Miskolci László (2001): Egy konferencia tanulságai, avagy a magyar büntetőeljárás továbbfejlesztésének az ügyész-e a kulcsszereplője. *Ügyészek Lapja*. 1. sz. 20.

¹⁸ Miskolci (2001): *i.m.* 21.

opportunitás inváziójáról beszél.¹⁹ Ez a folyamat természetesen hazánkra is igaz. Az utóbbi évek tapasztalata az, hogy egyre több, a legalitás elvének szigorán enyhítő, az ügyésznek szélesebb mérlegelési jogkört megengedő technikák kerültek be büntetőeljárásunkba.²⁰ A legalitás elvének lazulása fényében, az eljárás teljes abolíciója helyett annak is tanúi lehettünk, hogy a magyar jogalkotó nyitott a tradicionális eljárást helyettesítő technikák bevezetésére, és ezek kiválasztásában az ügyész kapta a főszerepet. Régóta alkalmazható jogintézmény a vádemelés elhalasztása,²¹ mely az új Be.-ben feltételes ügyészi felfüggesztés néven él tovább,²² és ismeretes a közvetítői eljárás is hazánkban.²³

A büntető útról elterelő eljárások keretében a jogalkotó az ügyészt azzal a jogkörrel is felruházta, hogy magatartási szabályokat vagy kötelezettségek teljesítését írja elő a terhelt számára. Amikor az ügyész pl. a köz javára munkavégzést, mint magatartási szabályt írhat elő,²⁴ kétségtelenül felvetődik bennünk, hogy nem hasonlít-e ez az intézkedés a Btk.-ban is jól ismert közérdekű munka büntetéshez, még akkor is, ha nem így nevezzük.²⁵ S jól tudjuk, hogy közérdekű munka büntetés kiszabására, kizárólag a bíró jogosult. Amikor az ügyész meghatározott célra anyagi juttatás teljesítését is előírhatja magatartási szabályként,²⁶ elgondolunk azon, hogy ez az intézkedés nagyon is hasonlít, a szintén kizárólag bíró által kiszabható pénzbüntetésre.²⁷

Az ítékezés feladata tradicionálisan a bíróé és talán természetes, hogy a kvázi bírói funkció ügyészhez delegálása, kritikát vált ki a hagyományosan a legalitás alapelve szerint berendezkedő büntetőeljárású rendszerekben.²⁸ Az eljárások ésszerű befejezésének érdekében azonban, a hagyományos eljárású szerepek lassan átértékelődni látszanak, és a minél gyorsabb, hatékonyabb és költségkímélőbb büntetőjogi válaszok, minden hagyományos szempontot és érvrendszert átírnak. Amennyiben arra a kérdésre keressük a választ, hogy vajon tekinthető-e ez ügyészbíráskodásnak? Nos, annyi bizonyos, hogy az ügyész a

¹⁹ Kertész Imre (1996): A legalitás erőziója, az oportunitás inváziója. In: Tóth Károly (szerk.): *Emlékkönyv dr. Tokaji Géza c. egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae.* 151–158.

²⁰ A teljesség igénye nélkül ezeket a legalitás elvét részben áttörő „lazulásokat” ld. Herke Csongor (2008): *Megállapodások a büntetőperben.* Pécs, 16.

²¹ Pápai-Tarr: (2012): *i.m.* 149–165.

²² Új Be. LXVII. fejezet. 416–420. §§.

²³ A régi Be. szabályai alapján ld. Pápai-Tarr (2012): *i.m.* 166–186. A hatályos szabályok: új Be. LXVI. fejezet 412–415. §§.

²⁴ Új Be. 419. § (2) bekezdés c) pont

²⁵ Btk. 47–49. §§

²⁶ Új Be. 419. § (2) bekezdés c) pont

²⁷ Btk. 50–51. §§

²⁸ Róth Erika (2014): Útmutató az ügyész diszkrecionális jogkörének gyakorlásához. A hazai és az angol megoldás. In: *Igazság, Ideál és Valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére.* Debrecen: Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Büntető Eljárásjogi Tanszéke, 303.

terheltet nem mondhatja ki bűnösnek és a szó dogmatikai értelmében vett „büntetést” egyáltalán nem szabhat ki. A magatartási szabályokon és kötelezettségeken kívül, legfeljebb két büntetőjogi intézkedés, a pártfogó felügyelet és a megrovás alkalmazására van az ügyész feljogosítva. Az ügyészi elterelésnek a garanciája és hatékonyságának a kulcsa, hogy az ügyész bölcsen választja ki az ügy tárgyi súlyának és az elkövető személyiségének ismeretében a megfelelő, „kvázi” büntetőjogi szankciót.

4. Büntetés kiszabás az alku tárgya?

S végül a jogfejlődés nem állt meg az ügyész számára biztosított elterelési lehetőségek megteremtésénél sem, ennél is továbbment. Ma már szinte nem is tudnánk olyan európai államot említeni, mely ne ismerné valamilyen formában az ún. „vádalkuként” emlegetett jogintézményeket.²⁹ A kontinentális vádalkuban kevesebb az alku, kevésbé „üzletszerű” és sokkal inkább jogszabályi garanciákhoz kötött. A kontinentális vádalkuk jelentős szerepet szánnak az ügyésznek, a terhelt beismerő vallomásának, de az eljárás egyszerűsítésében a bíróságok is megjelennek, jóllehet nem a klasszikus szerepükben. Az eljárás gyorsítása ezekben az esetekben abban fogható meg, hogy a beismerésben lévő terhelt egy megállapodást köt az ügyésszel. A megállapodás tárgya elsősorban a büntetés nemének és mértékének pontos meghatározása. Ezt követően egy kihallgatás erejéig a terhelt megjelenik ugyan a bíróság előtt, ahol a bíró szentesítő pecsétjét adhatja a felek megállapodására, a megegyezés módosítására, és ezáltal a szankció megváltoztatására, nem jogosult. Amennyiben a bíró nem ért egyet az egyezséggel, akkor tárgyalásra utalhatja az ügyet.

Látjuk tehát, hogy ebben az eljárásban a bíróság faladata nem az igazság kiderítése, hanem a felek megállapodásának jóváhagyása, mintegy törvényességi felügyelete. A büntetés kiszabás ebben az eljárásban teljes egészében az ügyész és a védő közötti egyezés eredménye.

Az egyezés sem előzmény nélküli a magyar büntetőjogban, hiszen már korábbi büntetőeljárási törvényünkben tárgyalásról lemondás elnevezés alatt, 2000. március 1-je óta alkalmazható jogintézmény volt.³⁰ Az eltelt majdnem 20 év azonban nem hozta meg a hozzá fűzött reményeket, ugyanis az eljárás

²⁹ Ld. részletesen Herke (2008): *i.m.* 119–126. A német jogban, 1975-ben rakták le az alku (Absprache) jogi alapjait. A spanyoloknál „conformidad” néven találkozunk a vádalkuval. Az olaszok a „patteggiamento” néven emlegetik a rokon jogintézményüket. A portugálok a spanyol conformidadhoz hasonló jogintézményt ismernek, a franciák composition pénal és CRPC néven emlegetik, és hosszasan folytathatnánk még a sort. Ezeknek a jogintézményeknek a részletesebb bemutatását ld.: Kertész Imre (1993): Megállapodás az elkövetővel. *Rendészeti Szemle*, 10. sz. 15–22., Szilvágyi Attila (2004): Vádalku jellegű jogintézmények a büntetőeljárásban. In: Kahler Frigyes (szerk.): *Büntetőjogi Tanulmányok V.* Veszprém: MTA Veszprémi Területi Bizottsága 94–96., Pápai-Tarr (2012): *i.m.* 212–238.

³⁰ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról, XXVI. fejezet (lemondás a tárgyalásról).

nehézkessége, az adminisztratív terhek, illetve a terhelt részére biztosított kedvezmény igen csekély volta miatt, alig került alkalmazásra.³¹ 2017. évben összesen 84 vádlottat, tehát a terhelték 0,14%-át érintette a tárgyalásról lemondás,³² illetve előfordult olyan év is, mikor egyes megyékben, egy ügyben sem alkalmazták.³³

Az új Be. egyezség elnevezés alatt igyekezett új alapokra helyezni a jogintézményt. Az új szabályok szerint az egyezség lényege, hogy az ügyész és a terhelt vádemelés előtt egyezséget köthet, a terhelt által elkövetett bűncselekmény vonatkozásában a bűnösség beismeréséről, és ennek következményeiről, melyet majd a bíróság „szentesít”. Az eljárásra immár bármely ügyben, bármely bűncselekmény esetén, – még fiatalok esetében is –,³⁴ de csakis felderített tényállás mellett van lehetőség. Az új szabályok szerint a tényállás és a bűncselekmény jogi minősítése nem képezheti alku tárgyát. Az egyezség tárgya elsősorban a büntetéskiszabás és más járulékos kérdésekben való megállapodás lehet. A Btk. irányadó büntetéskiszabási szempontjait figyelembe véve, a felek megállapodnak a büntetés vagy büntetés helyett alkalmazott önálló intézkedés neméről és pontos mértékéről, valamint a büntetés mellett alkalmazható intézkedésekről, mellékbüntetésről és egyéb járulékos kérdésekről. Az indoklás szerint nagy bizonytalansági tényezőt küszöböl ki ezzel a jogalkotó és az eljárás sikeressége érdekében abba a helyzetbe hozza az ügyészséget, hogy az ügyész immár garantálni tudja az egyezség bírói jóváhagyása esetére, a büntetés konkrét mértékét.³⁵

A 2018. július 1-je óta hatályba lépett jogintézmény alkalmazási gyakoriságáról hivatalos és reális képet nyújtó statisztikai adatok még nincsenek. Legutóbbi adatok 2018-ból még arról számolnak be, hogy tárgyalásról lemondás, illetve 2018. július 1-je után az egyezség kötésére, összesen 85 vádlott esetében került sor, mely arányaiban egyáltalán nem több az előbbi évekhez képest. Ebben az időszakban azonban még az év első felében a régi Be., addig sem bevált jogintézménye volt hatályban, az új szabályok kiforratlansága pedig még feltételezhetően nem a reális adatokat tartalmazza. Sajtó hírek röppenek ugyan fel egyezségek megkötéséről, akár igen súlyos, élet ellenes bűncselekmények kapcsán is, azonban az még a jövő zenéje, hogy az új eljárás a gyakorlatban mennyivel lesz sikeresebb, mint az elődje.

³¹ Lőrinczy György (2006): Gondolatok a büntetőeljárás egyszerűsítésének lehetőségeiről. *Bűnügyi Mozaik*. 264., Oláh Edit (2015): A fehér holló esete, avagy lemondás a tárgyalásról a büntetőeljárás gyorsítására szolgáló eszközök tárházában. *Ügyészek Lapja*, 6. sz., 77–78.

³² Ld. A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai I., 2017. 14–15. http://ugyeszseg.hu/pdf/statisztika/buntetobirosag_ugyeszi_tev_I_2017.pdf (Letöltés dátuma: 2020. június 2.)

³³ Fantoly Zsanett (2010): Lemondás a tárgyalásról – lemondás az igazságról. In: Erdei Árpád (szerk.): *A büntető ítélet igazságtartalma*. Budapest: Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, 146.

³⁴ Ez újdonság a korábbi szabályokhoz képest.

³⁵ Az új Be. 408. §-hoz írt indokolása. Lőrinczy (2006): *i.m.* 264.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a szankció kiszabása soha nem lehet automatizmus, még akkor sem, ha külső kényszerítő körülmény, mint például a büntetőügy gyors lezárásának követelménye ezt az attitűdöt egyébként támogatja. A büntetés kiszabási tevékenység soha nem merülhet ki az enyhítő és súlyosító körülmények sablonos felsorolásában, hiszen az egyes büntetés kiszabási körülmények súlya, nyomatéka, úgyszólván és terheltenként is igen eltérő lehet. A büntetés kiszabás nem egy matematikailag leírható képlet, nincsenek állandók, hanem olyan változó súlyú körülmények vannak, melyek nemcsak úgyszólván, hanem időről-időről is változhatnak. Ezért gondolom azt, hogy számítógépes programba sem illeszthető a „büntetés kiszabási képlet.” S igen nagy baj lenne, ha a gépek átvették e tekintetben az emberek feladatát. A büntetés kiszabás azonban a fent bemutatottak alapján ténylegesen változik, hiszen átalakulnak a hagyományos szerepek, s új szereplőkre, új feladatok hárulnak. Ahhoz, hogy a kiszabott szankció beteljesítse a büntetési célt, az elkövető és az ügy egyedi sajátosságait, minden esetben meg kell ismerni, az elkövető személyi körülményeit alaposan fel kell tárnani. S úgy tűnik, hogy ez ma már nem csupán a bíró feladata, és felelőssége, hanem amikor az ügyész „kvázi” szankciót alkalmaz, s amikor egyezkedik a büntetési nemről és mértékről, ugyanazokat a szempontokat kell szem előtt tartania, mint amit a bíró is szem előtt tartana a büntetés nemének és mértékének meghatározásakor.

Források jegyzéke

- 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.)
- 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (Új Be.)
- A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai I., 2017. 14–15.
http://ugyeszseg.hu/pdf/statisztika/buntetobirosag_ugyeszi_tev_I_2017.pdf (Letöltés dátuma: 2020. június 2.)
- Bárd Károly (1987): *A büntető hatalom megosztásának buktatói*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai 2018. 10–11.
http://ugyeszseg.hu/pdf/statisztika/buntetobirosag_ugyeszi_tev_I_2018.pdf (Letöltés dátuma: 2020. június 2.)
- Erdei Árpád (1990): Kodifikációs megfontolások a büntetőeljárás elvei ürügyén. *Magyar Jog*. 3. sz.

- Fantoly Zsanett (2010): Lemondás a tárgyalásról – lemondás az igazságról. In: Erdei Árpád (szerk.): *A büntető ítélet igazságtartalma*. Budapest: Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó
- Ficsor Gabriella (2015): A készülő új büntetőeljárás kódex margójára. *Büntetőjogi Szemle*. 1–2. sz.
- Földvári József (1970): *A büntetés tana*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Görgényi Ilona (2006): *Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben*. Budapest: HVG ORAC
- Herke Csongor (2008): *Megállapodások a büntetőperben*. Pécs
- Kertész Imre (1993): Megállapodás az elkövetővel. *Rendészeti Szemle*, 10. sz.
- Kertész Imre (1996): A legalitás eróziója, az opportunitás inváziója. In: Tóth Károly (szerk.): *Emlékkönyv dr. Tokaji Géza c. egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae*
- Kertész Imre (1996): Ügyészbíráskodás? *Magyar Jog*. 1. sz.
- Lőrinczy György (2006): Gondolatok a büntetőeljárás egyszerűsítésének lehetőségeiről. *Bűnügyi Mozaik*.
- Miskolci László (2001): Egy konferencia tanulságai, avagy a magyar büntetőeljárás továbbfejlesztésének az ügyész-e a kulcsszereplője. *Ügyészek Lapja*. 1. sz.
- Oláh Edit (2015): A fehér holló esete, avagy lemondás a tárgyalásról a büntetőeljárás gyorsítására szolgáló eszközök tárházában. *Ügyészek Lapja*, 6. sz.
- Pápai-Tarr Ágnes (2012): *A büntetőeljárás gyorsításáról*. Budapest: Gondolat Kiadó
- Róth Erika (2014): Útmutató az ügyész diszkrecionális jogkörének gyakorlásához. A hazai és az angol megoldás. In: *Igazság, Ideál és Valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére*. Debrecen: Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Büntető Eljárásjogi Tanszéke
- Szilvágyi Attila (2004): Vádalku jellegű jogintézmények a büntetőeljárásban. In: Kahler Frigyes (szerk.): *Büntetőjogi Tanulmányok V*. Veszprém: MTA Veszprémi Területi Bizottsága
- Tóth Mihály (2013): Vélemények és várakozások. In: *Új Büntető Törvénykönyv, Hagyomány és megújulás a büntetőjogban*. Budapest: ELTE Bibó István Szakkollégium